

Dekartov spis *Regule* u kojima su izložena pravila, prvo pravilo metode predstavlja jedno formativno pravilo epistemološki i za filozofski poduhvat. Ništa ne prihvatam kao istinito pre nego što sam jasno i razgovetno spoznao kao takvo – ništa ne prihvatam kao istinito ako postoji i najmanja sumnja u to. To je druga stvar u odnosu na jasno i razgovetno ali nas ne zanimaju te razlike. Princip racionalnosti nas interesuje, ne prihvatamo ništa ako u to možemo da sumnjamo, to je jedan jak princip. Bernard Vilijams kaže je u stvari upozorenje koje otprilike treba da vam nagovesti šta je projekat čistog istraživanja, samo u tom kontekstu, kada govorimo o Dekartu kao čistom istraživaču, možemo sagledati odakle ovaj princip jake racionalnosti. Dekart postavlja takav princip jer je impresioniran matematikom – to je velika greška misliti. To nije tačno i to se vidi iz Dekartovog teksta, Dekart nije smatrao da je matematika izvesna u smislu koji nam treba ovde. Vi prosto kad se suočite sa komplikovanim matematičkim dokazom morate ući u nove dokaze gde više niste sigurni da li je taj dokaz zaista izvestan. Dekart ne smatra da matematika poseduje izvesnost te vrste. Odakle se javlja ovako jak zahtev? Treba krenuti od uobičajene koncepcije istraživača šta je istraživanje – istraživač je onaj koji teži da spozna istinu. Zašto je težnja za istinu težnja za znanjem? Bilo bi mu dovoljno da ukoliko je neki sud istinit on veruje da taj sud nije istinit. Pa nije dovoljno zbog toga što on neće znati da li je njegovo verovanje istinito. Pa sad ako dodamo zahtev da on ukoliko je taj sud istinit on veruje da je istinit i dodamo zahtev da on mora da zna da je to verovanje istinito onda dolazimo do zaključka da ukoliko je nešto istinito subjekt zna da je to istinito i ukoliko nije istinito on zna da nije istinito. Istraživač je onaj koji teži da nešto zna. To je malo dalekosežan zaključak nego što izgleda na prvi pogled. Vi možete da smatrate da je istina nužan uslov za znanje ako ja ne mogu da znam da je danas sreda ali problem je u tome to ne implicira da ako ja težim istini ja težim znanju. Ja težim da verujem da je to istinito, ne težim znanju. To da ja težim ka znanju je nešto što je posledica kartezijanskog projekta, projekta čistog istraživanja. Ne samo da težim znanju, ja moram da znam da znam. Štaviše moram da budem svestan razloga koji opravdavaju moje verovanje. Razlozi moraju da mi budu kognitivno dostupni da ih budem svestan. Nije dovoljno da samo postoje razlozi. Moram da znam te razloge. Ako tvrdite da znate razloge, onda idete u beskonačan regres. Da moram da budem svestan razloga, zove se internalistička pretpostavka koja je u epistemologiji sporna, kao i pretpostavka da moje verovanje mora da bude izvesno da bi bilo znanje. Dekart pretpostavlja da verovanje mora da bude izvesno postavlja zahtev da mi moramo da znamo da znamo i štaviše na neki način moramo da budemo svesni razloga koji opravdavaju naše verovanje. To je već na prvi pogled sumnjivo jer je veliko pitanje da li kod perceptivnih sudova morate da budete svesni razloga koji opravdavaju vaše verovanje. Teza da moraju razlozi da nam budu kognitivno dostupni zove se internalizam. Suprotno stanovište je eksternalizam. U ovom konkretnom slučaju kako bi izgledalo? Kako izgleda običan istraživač šta je njegov cilj? Različiti su od Dekartovih ciljeva, na primer za običnog istraživača bilo bi dovoljno da ako je nešto slučaj on veruje da je to slučaj i što je najvažnije do tog verovanja mora da dođe metodom na osnovu koje nije verovatno da je to verovanje neistinito. Pitate se koliko tu ljudi zapravo blokira nastavu, na primer. Pitate se kako ustanoviti? Možete ići od jednog do drugog i da pitate, to bi bio neefikasan način, morate neki metod da osmislite, ukoliko ste dobar istraživač i ljudi su iskreni vi ćete metodom doći do odgovora koliko ljudi učestvuje u blokadi fakulteta. Naravno, postoje i efikasnije metode. U svakom slučaju koji od ovih metoda je ispravan reći ćete kakav vam je to metod, vaša pobuna je motivisana da skrećete pažnjom da postoji verovatnoća da tim metodom dolazim do neistinitih verovanja. Običnom istraživaču je dovoljan metod za koji postoji velika verovatnoća da dolazimo do istinitih verovanja. Racionalno je sprovesti metod na jedan ograničeni način, vodeći računa o praktičnim ciljevima i ograničenjima. Uvek ima nekih ograničenih, nešto ograničava vašu racionalnost, to su ciljevi koji su spoljašnji u odnosu na metod. Šta se dešava kod Dekarta? Kod Dekarta imamo to je zapravo traganje za istinom i samo istinom, i ništa spolja samog istraživanja ne određuje njegovu istinu i njegovu racionalnost. Vi ste jedini istraživač i to je osobenost epistemološkog i filozofskog istraživanja. Ne samo da ste jedini istraživač nego i ne postoji ništa osim vas. Pokušavate da sedeći pored kamina na osnovu subjektivnih iskustava dođete do spoljašnjeg objektivnog. U ovoj situaciji ne postoji nikakvo ograničenje koje bi se odnosilo na vaše istraživanje i vaš

metod. Niste ograničeni trajanjem istraživanja. Vi zapravo ne tragate za ovom ili onom istinom. Cilj je da uvećate broj istinitih verovanja u najvećem mogućem smislu. Ne tragate za ovim ili onim istinitim verovanjem. Jedini cilj je istina, da maksimalno uvećate broj istinitih verovanja koje posedujete. I u onom smislu je čisto u kojem nema nikakvih ciljeva izvan samog istraživanja koji ga na bilo koji način ograničavaju. Vilijams ima analogiju sa pečurkama – nailazite u šumi na pečurke gladni ste svesni ste da mogu biti otrovne, nemate metod da utvrdite koje jesu koje nisu, preskočite ih. Međutim niste uvek u toj situaciji naročito ne u običnom svakodnevnom životu. Ako nema ništa drugo za jelo, znate da je veoma mali deo pečuraka otrovan u toj šumi, ali ako ćete umreti od gladi ako ne pojedete te pečurke, ograničenje istraživanja – praktičan cilj da preživite, principi racionalnosti koji su spoljašnji istraživanju. U kontekstu čistog istraživanja takvi principi ne postoje, tu je važno da dođete do istine. Odbijete da pojedete te pečurke, bez obzira da li ćete umreti od gladi jer imate razloga za sumnju. Nema razmišljanja da li ćete umreti od gladi itd. Tu se pokreću mnogi drugi problemi koje ne možemo da zaobićemo kad ovako definišemo znanje. Znanje običnog istraživača je znanje osobe koja ukoliko je nešt slučaj veruje da to jeste slučaj i do toga je došla metodom na osnovu kojeg nije verovatno da ta verovanja nisu neistinita. Metod čini verovatnim da su ta verovanja istinita. U toj uobičajenoj koncepciji znanja vi nemate dodatne zahteve da je verovanje izvesno da znate da znate, i nemate da ste svesni razloga koji opravdavaju vaše verovanje. Ovi zahtevi se javljaju isključivo u kontekstu kartezijskog istraživanja. Ako se stavite u tu situaciju za vas postaje racionalno da odbacujete bilo kakva verovanja u koja možete i najmanje posumnjati.

Definicija znanja – opravdano istinito verovanje. Pored toga da je verovanje istinito pošto ono može biti slučajno istinito, postavlja se uslov opravdanosti. (Teetet) Ovde imamo jednu sliku u kojoj nam je ovaj metod izuzetno važan za znanje. Da li je znanje zaista opravdano istinito verovanje (tekst) – Edmund Getje i formulisao je ono što danas zovemo getjeov problem. Smislio je protiv primere ovoj definiciji znanja. Ovi protivprimeri pogađaju i definiciju znanja u kontekstu običnog istraživača. Primer kod Bernarda Vilijamsa, primer sa Fordovima. Ako govorimo o metodu metod je besprekorn, došli ste do verovanja besprekornim metodom, imate opravdanje za vaše verovanje. Ako posmatramo kako ste došli do tog verovanja zaključili ste na osnovu toga što opravdano verujete da Živan ima Forda. On je u svakoj drugoj situaciji pouzdan, ali u ovoj situaciji je lagao. Međutim, ako posmatrate vaše verovanje da osoba u kabinetu 359 ima Forda je istinito, i opravdano je verovanje. Opravdano verujemo u P (Živan ima Forda) i to implicira Q (osoba u kancelariji 359 ima Forda), vi opravdano verujete. Ali Mašan ima Forda Escorta. Imamo neku intuiciju da mi ipak nemamo znanje u tom slučaju. Lak način bi bio da odgovorimo da nemamo znanje jer naše znanje je izvedeno iz verovanja koje je lažno – postoje opravdana verovanja koja nisu istinita i princip deduktivne zatvorenosti znanja. Problem sa ovim protivprimerima je što ne postoji unutrašnja veza između metoda i vašeg verovanja. Metod kojim ste došli do tog verovanja nije unutrašnji u odnosu na to verovanje. Vi ste došli nekim metodom koji je u principu dobar metod ali ne postoji nikakva veza između metoda i vašeg verovanja, odveo vas je do nekog drugog verovanja. Mora da postoji neka veza između verovanja i metoda, mora metod da vodi baš do tog verovanja koje imate. Ako to posmatramo ako vidimo zapravo kakav je Dekartov cilj možemo da zaključimo da Dekart traga za metodom koja ne dopušta mogućnost greške. Ovaj metod o kojem govorimo u našoj def znanja to je metod koji treba da nas dovede do tog verovanja kad preispitujemo istinitost našeg korpusa verovanja, ali na neki način to mora da bude metod koji ne dozvoljava grešku. Zato što je vaš cilj da na neki način preispitate sva svoja verovanja. Ali da preispitate svoja verovanja tako da ćete maksimizirati broj istinitih verovanja. Neko bi onda rekao ako je to tako onda se Dekartov metod sumnje jer u tom slučaju govorimo o metodu sumnje, onda bi neko mogao da kaže da se ovaj metod sastoji da prihvatamo samo nepogrešiva verovanja, verovanja u pogledu kojih ne možemo da grešimo. To bi nas vratilo ka nekakvim antičkim fenomenološkim iskazima – izgleda mi da pred sobom vidim sto, izgleda mi kao da pred sobom vidim pravougaonu smeđu mrlju (tu već ne možete da grešite) ili da smatrate da su matematički iskazi nepogrešivi. Tragali biste za nekakvim nužnim istinama. To nije ono što se kod Dekarta dešava. Imamo metod sumnje kao metod koji treba da upotrebimo da bismo sproveli projekat čistog istraživanja, i

spvodimo ga, izgleda onda da je metod sumnje metod potrage za nepogrešivim verovanjima, ali nije reč o nepogrešivosti nego izvesnosti. Vidim sto – neko bi mogao da tvrdi da je izvestan iako nije nepogrešiv iskaz. Uvek možete da se prevarite kada tvrdite bilo šta od tih perceptivnih iskaza. Uvek je moguće da se ja varam da je sto preda mnom. U svakom pojedinačnom slučaju perceptivnih iskaza mogu da se varam. Međutim, ovde se radi o izvesnosti a ne nepogrešivosti. Neko iz perspektive čistog istraživača mogao bi da tvrdi da je izvesno da vidi sto. Zato što se radi o subjektivnoj izvesnosti – položaj u kome ste vi zapravo jedini istraživač. Vi ste jedini istraživač, sami sa sobom, sa sopstvenim duhom. U ovoj situaciji u kojoj se Dekart nalazi u perspektivi čistog istraživača, mora da bude posvećen istraživanju, da ne postoje nikakvi interesi osim samog istraživanja. Vi ste sada u toj situaciji preispitivanja čitave epistemičke prakse. Nema spoljašnjim interesa. Projekat koji se sprovodi samo jednom u životu (Dekart), projekat utemeljenja našeg znanja, refleksivnog preispitivanja sopstvene epistemičke prakse. Ovo su vrlo intuitivni zahtevi, zato su skeptički argumenti toliko ubedljivi zato ne možemo da nađemo način da lako izađemo sa njima na kraj. Šta je pored internalističkog i ovih ostalih uslova nama još prijemljivo? Što Dekart pretpostavlja da je znanje o onome što je ionako slučaj, vi samo treba da otkrijete da li je to tako ili nije. Postoji nešto što je ionako slučaj i iz subjektivne perspektive čistog istraživača nekako treba da dođete do toga što je ionako slučaj. Ova priča o znanju istini verovanju treba da pokaže kroz ove različite def znanja kako vi zapravo dolazite do izvesnosti kao nečega što se postavlja kao nužan uslov za znanje u ovom kontekstu, kako ćete vi doći do znanja o nečemu što je ionako slučaj samo na osnovu onoga čime raspolazete kao subjekt u čistom istraživanju, tako što će to biti za vas toliko izvesno da nema nikakvih razloga za sumnju. Vi se postavljate u refleksivan položaj prema epistemičkoj praksi praksi procene sopstvenih verovanja, da li je ono što verujem znanje. Tu ključno postaje pitanje, šta ja verujem i da li je to što verujem znanje. Kad zauzmete tu refleksivnu poziciju vi ste u stvari u situaciji da na veoma ubedljiv način dođete do zaključka da vaše iskustvo nije pouzdan vodič ka onome što je ionako slučaj. Dekart vas zdravorazumski ubeđuje da vaše iskustvo zapravo nije pouzdan vodič ka onome što je ionako slučaj, zato što možete da konstruišete skeptičke scenarije. Oni su kompatibilni sa vašim iskustvom, mogućnost da sanjate je kompatibilna sa iskustvom koje sad imate, ili zli demon, virtuelna realnost itd. Zli demon je bolji jer napada kauzalnu teoriju opažanja. Vi možete da se nalazite u ovoj prostoriji, a sva vaša iskustva su proizvod zlog demona, onda vi ne znate da se zaista nalazite ovde, jer je uzrok vaših verovanja zli demon, mogao je da vam utisne istinita verovanja. Ako vas vara zli demon to ne znači da vi niste u ovoj prostoriji, možda jeste. Ali ako ste mozak u tegli onda ste mozak u tegli niste ovde, zato je bolji primer sa zlim demonom bolji širi od naučno fantastičnih scenarija. Ta neka ubedljivost kartezijanskih skeptičkih argumenata je to što su formulisani na zdravom razumu. Nije dovoljno da verujete da ste u ovoj prostoriji, morate da budete i svesni razloga na osnovu kojih to verujete.

Osnovna ideja na kojoj počiva princip deduktivne zatvorenosti znanja je da su ovi skeptički scenariji kompatibilni sa iskustvom koje imate. I onda je moguće da je celokupno vaše životno iskustvo da je kompatibilno sa pukom mogućnošću da su skeptički scenariji ostvareni. Ali ako prihvatite princip racionalnosti kao čisti istraživač, skeptički scenariji vam nude razloge za sumnje u sva vaša verovanja.

Pitanje koje se tiče naših svakodnevnih i naučnih uslova za znanje, kako stvar stoji u nefilozofskom kontekstu. Ova današnja priča treba da pokaže da je epistemološko i filozofsko istraživanje istraživanje iz perspektive čistog istraživača.